

v posledních letech mnohé aspekty psaní studentských prací probíral. Stejně produktivní byly debaty s dalšími vyučujícími na fakultě, pouze nedostatek místa mi neumožňuje je všechny vypsát. Vděčný jsem Gaudenzu Assenzovi z Filozofické fakulty UP, který mě před mnoha lety svou precizností při odborné práci učil směřovat, jehož je tato publikace přirozeným vyústěním. Velký dík patří interním i externím recenzentům textu, jejich připomínky jsem se snažil promítnout v co nejširší míře, za zvolenou koncepci i případné chyby však samozřejmě zůstávám zodpovědný sám.

V neposlední řadě je nutné vyzdvihnout roli studentů, zejména z Právnické fakulty UP. To oni mě přesvědčili, že podobná příručka je nanejvýš potřebná, obsah knihy se snaží reagovat na problémy, se kterými se při psaní setkávají. Mnohohodinové diskuze se studenty nad jejich pracemi i v rámci předmětu „Úvod do studia“ tvoří podhoubí, ze kterého tento text vznikl. Děkuji jim za to a doufám, že předloženou publikací svůj dluh alespoň částečně splatím.

PLAGIARISMUS A JAK SE MU VYHNOUT

Hned zpočátku je nutné prodiskutovat otázku, která je při psaní práce odborného charakteru nejdůležitější. Pokud nepochopíte (nebo nebudete ochotni pochopit) hrozbu, kterou plagiátorství představuje, je pro vás čtení zbytečnou příručky ztrátou času.

2.1 Definice plagiátorství

Plagiátorství je každý případ, kdy se osoba vědomě, ať už přímo či nepřímo, za jakýmkoliv účelem, uchýlí k publikované či nepublikované práci někoho jiného s cílem prolhávat ji za svoji vlastní.

Z definice plyne velmi široké vymezení plagiátorství, které pokrývá široké spektrum chování. Nejzávažnější, přitom ale možná nejčastější formou plagiátorství je převzetí celého díla, kdy student obvykle na internetu najde text na stejné téma, na které má psát příslušnou práci, a následně tento text doslovně vydává za svůj vlastní. Obvyklý postup je následující:

1. zadání tématu do vyhledávače (Google, Seznam), případně návštěva studijnice vědomostí typu <http://www.seminarky.cz>,
2. označení požadovaného textu pomocí myši či kombinace kláves Ctrl + A, variantně uložení celého dokumentu, pokud je ten již k dispozici v textovém formátu (pak je možné přistoupit rovnou ke kroku označenému šestičkou),
3. zkopírování textu (Ctrl+C),
4. otevření textového editoru,
5. vložení zkopírovaného textu (Ctrl+V),
6. kosmetické úpravy textu (udání vlastních iniciál, „snaživější“ studenti občas dokonce pozmění do očí bijících chyby a nesrovnalosti),
7. odevzdání práce důvěřivému pedagogovi.

Přes zdánlivou složitost procesu v podobě sedmi (čtyř) kroků zabere vyprodukování práce tímto způsobem studentovi maximálně 60 minut, což lze sice považovat za uplatnění poznatků krizového managementu v praxi, zvláště pokud je termín odevzdání jeden den vzdálený, v žádném případě ale není splněna podmínka mravní integrity vysokoškolského studenta.

O tom, že se při uvedeném postupu dopouští nesprávného jednání, ví samozřejmě každý student. Plagiarismem se ale často proviňuje též pisatel, který učiní krok, o jehož problematičnosti si není v dobré vůli vědom. Takové druhy nepřímého plagiarismu budou dále v texty diskutovány a jsou samozřejmě méně závažnější než předchozí případ, to ale nemění nic na tom, že se jedná o chování nesprávné, kterému se přitom lze jednoduše a za cenu vynaložených poměrně malých námahy vyhnout.

2.2 Boj proti plagiarismu a následky pro studenty, pokud se ho dopustí

V úvodu zazněla poznámka, že psaní písemných prací se v dnešní době stává jistým druhem „hry“ mezi studenty a učitelem, kdy obě strany se snaží „nachytat“ tu druhou. I když si to studenti asi nemyslí, v tomto boji tahají za kratší konec provazu. Vyučující, který má vůli studentské práce řádně přečíst a který zároveň rozumí tématu, které sám zadal (je tudíž seznámen s dostupnými zdroji a literaturou), vždy na snahu studenta o plagiarismus přijde, zvláště pokud pokus je tak „rafinovaný“, jak bylo naznačeno výše. Pedagog má přesnou představu, na jaké úrovni mohou studenti práci napsat a jaké zdroje citovat (pokud vůbec citují). Práci nemá na starosti většinou tolik, aby nezaznamenal, když mu několik studentů odevzdá podobné (stejně) texty. Já osobně jsem si z vlastní zkušenosti jistý, že u 90 % písemných prací dlouhých alespoň pět stran zjistím, zda se student plagiarismu dopustil nebo ne, a nebude mi to trvat více než pár minut.

I kdyby metody vycházející ze zkušeností nezabraly, práci vyučujícím (stejně jako studentům) dnes usnadňuje počítačová technika. Plagiátory využívané informace z internetu jsou dnes indexovány v Googlu, stačí zadat část „podezřelé“ věty a ve vteřině je zdroj povětšinou odhalen. V případě, že student odevzdá práci v elektronické formě, což je dnes standardním požadavkem, existují další nástroje. Například je možné jednoduše srovnat práce mezi sebou pomocí funkce v programu Microsoft Word.

Největším nebezpečím pro vyučující jsou dobře napsané texty bez plagiarismu, které si studenti vymění přímo, třeba v rámci mezifakultní/univerzitní výpomoci, eventuálně se dědí od studentů minulého ročníku. Naštěstí rovněž zde existuje náležitá obrana. Většina českých vysokých škol se s cílem potírat plagiarismus zapojila do projektu Theses, jehož hlavním zbraním je databáze, ve které jsou archivovány všechny závěrečné písemné práce napsané českými vysokoškoláky. Program automaticky srovná každý ukládaný text s pracemi ve své databázi a s využitím složitých algoritmů poskytne informaci, zda

zdaňlivě bezproblémová práce (nebo její část) nebyla odevzdána jinde v ČR. Tento vysoce sofistikovaný nástroj omezuje možnost nezachycení plagiarismu na minimum, navíc je pro vyučujícího jeho použití takřka bezplatné.¹⁾ Pro ostatní studentské práce, zejména seminární, je plánován podobný projekt Odevzdej.cz.²⁾ Jinými slovy, pokud má vyučující alespoň elementární snahu prohledek odhalit, podaří se mu to.

Studenti si hrozbu velmi dobře uvědomují, v případě prozrazení se snaží zapřít, před přímými důkazy (porovnání s původním zdrojem) ale logicky kapitulují a uplatňují různé obranné strategie. Mezi nejčastější výmluvy patří:

- „Nevěděl jsem, že to není povoleno.“
- „Zapomněl jsem, že je to citace.“
- „Ztratil jsem zdroj.“
- „Přidal jsem několik vlastních slov.“
- „Použil jsem jen pár slov/vět z mnoha.“

Podobné argumenty jsou samozřejmě obtížně přijatelné a student za své nemorální (potažmo protiprávní) chování může očekávat sankce. Nejménějším z nich je neuznání práce a požadavek na vypracování nového textu, variantou je též definitivní neudělení zápočtu (kolokvia) nebo nepřípuštění ke zkoušce, student pak musí absolvovat celý předmět znovu další rok. V případě prací diplomových či závažnějších forem plagiarismu (převzetí celé práce atd.) prohledek řeší disciplinární komise vysoké školy či fakulty a student může být dokonce vyloučen. Je třeba zdůraznit, že se nejedná o výhrůžku planou, na českých a moravských vysokých školách již proběhlo mnoho disciplinárních řízení se závažnými důsledky pro studenty, včetně právě ukončení studia. Asi je zbytečné zdůrazňovat, že ztratit kvůli vlastní lenosti a úspěchu času v řádu dnů několik let života není zrovna moudrým krokem.

2.3 Cesty k vyhnutí se plagiarismu

Po morálních výzvách doplněných o konkrétní výhrůžky doufám každý student pochopil, že je rozumné se plagiarismu vyvarovat. Někomu by se mohlo

¹⁾ Většina část je dostupná na stránce <http://www.theses.cz/>. Pro více informací k projektu BRANDEJS, Michal a kol. *Národní registr VŠKP a systém na odhalování plagiatů* [online]. Inforum, 2008 [cit. 14. května 2009]. Dostupné na < <http://www.inforum.cz/pdf/2008/brandejs-michal-cze.pdf> >.

²⁾ Většina část je dostupná na stránce <http://www.odevzdej.cz/>. Služba začne fungovat od června 2009.

zdát, že to znamená spoléhat se pouze na vlastní myšlenky a závěry, že vycházet z něčeho, co již bylo napsáno, je synonymem pro přestupek. To je ovšem nesmysl, v naprosté většině případů to ani není možné, nelze se odstříhnout od současného stavu vědění. Základní podmínkou, jak se vyhnout obvinění z plagiátorství, je uvést **ZDROJ INFORMACE**, pokud jste upotřebili v textu následující skutečnosti:

- myšlenky, teorie či názory jiné osoby/osob/instituce,
- fakta, statistiky, grafy, diagramy (jinak řečeno jakékoliv informace), které nejsou obecně známé,
- přímé citace či parafrázování psaného či mluveného projevu jiné osoby.

V ČR jako vyspělé zemi je chráněno duševní vlastnictví, mezi které patří i písemná díla ostatních osob. Autorský zákon umožňuje používat pro vědecko-výzkumné účely výsledky práce jiných autorů v následujících případech:³⁾

§ 31 Citace

(1) Do práva autorského nezasahuje ten, kdo

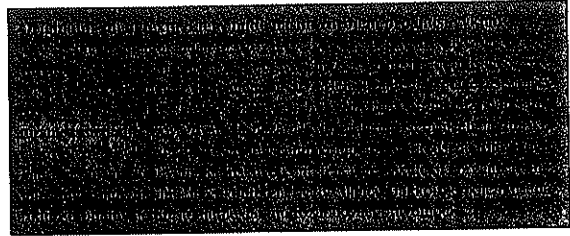
- a) užije v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů ve svém díle,
 - b) užije výňatky z díla nebo drobná celá díla pro účely kritiky nebo recenze vztahující se k takovému dílu, vědecké či odborné tvorby a takové užití bude v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem,
 - c) užije dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a nepřesáhne rozsah odpovídající sledovanému účelu;
- vždy je však nutno uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.

(2) Do práva autorského nezasahuje ani ten, kdo výňatky z díla nebo drobná celá díla citovaná podle odstavce 1 písm. a) nebo b) dále užije; ustanovení odstavce 1 části věty za středníkem platí obdobně.

Obecně existují dvě možnosti jak dostat informace z cizích zdrojů do vaší práce. Jedná se o přímou a nepřímou citaci. Situaci vysvětlí nejlépe ná-

³⁾ Zákon č. 120/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů.

následující příklady, uvedené včetně příslušného odkazu na zdrojovou literaturu. Všechny příklady budou vycházet z původního znění textu, jenž chceme ve své práci využít.

2.3.1 Přímá citace

Pokud použijete cokoliv ze zdroje slovo od slova, jedná se o přímou citaci. V tomto případě je vaší povinností tuto skutečnost uvést, což se děje pomocí označení přímo citovaného textu do uvozovek („XY“).⁴⁾ Nejlepším příkladem je část samotného původního textu zachycující prohlášení ministra Faureho. Pokud se jedná o delší přímou citaci (například nad 100 slov), je dobré odsadit celý úsek od ostatního textu ve formě zvláštního odstavce (pétit). Pokud původní text jen lehce upravíte, třeba spojením vět či výměnou jednoho slova, jedná se stále o přímou citaci (byť nesprávně pojatou) a nelze ji vydávat za nepřímou!

Častou chybou je, že studenti přímou citaci zaměňují za přímou řeč. Tyto dva pojmy ale spolu souvisí jen velmi volně. Jestliže převezmete doslovně text, bude se vždy jednat o přímou citaci, i když nebude obsahovat žádnou přímou řeč. Naopak pokud z přímé řeči jistě osoby vezmete vybrané informace a aplikujete je sami, tak se o přímou citaci nejedná (viz dále). O přímou citaci se jedná též tehdy, když přeložíte nějaký text z cizího jazyka s cílem zachytit jeho přesné znění. Na celé věci nic nemění, že kvůli vašim nedokonalým znalostem jazyka překlad zcela neodpovídá původnímu originálnímu zdroji.

⁴⁾ GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004, s. 129.

⁵⁾ Někdy autoři přímou citaci odlišují jinak, například kurzívou, případně používají oba odlišovací prvky najednou (kurziva a uvozovky). Doporučuji uvozovky užívat vždy, jedná se o standardní konvenci, jestliže chcete přidat i rozlišení kurzívou, nikomu tím neubížíte.

V rámci přímé citace, tedy úseku textu označeného uvozovkami, zásadně přebíráte text v původním znění. Není přípustné s ním nějak manipulovat, například měnit slovosled, aby citace lépe zapadla do vaší argumentace, nahrazovat slova synonymy nebo je jinak skloňovat a časovat. Dokonce nejste oprávněni měnit ani faktické a pravopisné chyby: jestliže bude v přímé citaci uvedeno „babýčka“ a vy ji uznáte za vhodnou k ocitování, musíte hrubku ponechat. Abyste nebyli obviněni z neznalosti, za problematický prvek v přímé citaci se vkládá značka „sic“ (latinsky „právě tak“) v hranatých závorkách. Z uvedených pravidel o absolutním přejímání jsou pouze dvě výjimky:

- **Překlady:** Opakuji, že pokud chcete něco přeložit doslovně, vyznačte výsledek jako přímou citaci. I pokud tam máte chyby, bude každému čtenáři zřejmé, že vaším záměrem bylo zachytit původní verzi co nejpřesněji. Do poznámky pod čarou klidně za citaci zdroje přidejte důšku: „Překlad autor“.
- **Elipsa:** V přímé citaci nelze nic změnit, ale můžete vynechat část původního textu nebo některá slova. Musíte to samozřejmě čtenáři přiznat, činite tak třemi tečkami v hranatých závorkách („[...]“) na místech, kde jste něco vynechali. Pokud přebíráte přímou citaci, ve které je již elipsa uvedena, tak tři tečky do hranatých závorek neuvádějte.

Kdy je nejlepší použít přímou citaci? Přímé citace, pokud jsou dobře zvolené, oživují text a v mnoha případech jedna přímá citace nahradí mnoho slov nudného opisu. Přímá citace může být též několikáslovná, zvláště u termínů, jejichž využití je fixováno na určitou situaci a mají význam poněkud odlišný nebo širší, než by napovídala jejich slovní obsah.

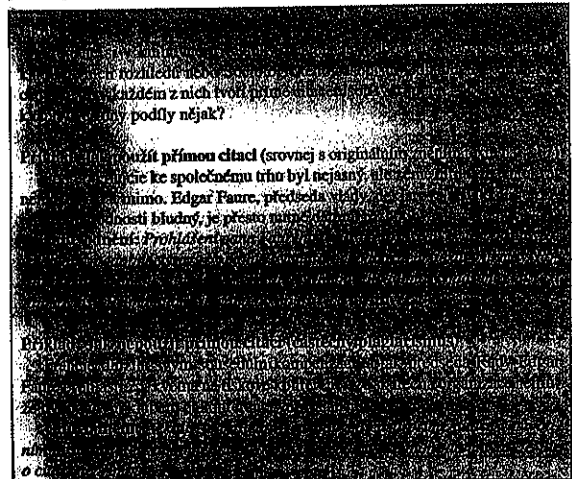

- 6) KOREC, Pavel. Útočit na sebe nenecháme. *Straničné listy*, 17. dubna 2008, s. 8.
7) Temný převzat z HUSÁK, Petr. *Teorie práva*. Praha: Linde, 1995, s. 69.

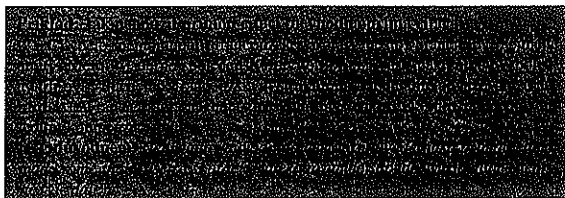
Snažte se přímé citace používat, jestliže je naplněna jedna z následujících podmínek nebo ještě lépe jejich kombinace:

- skvěle podporují vaše tvrzení,
- uvádějí něco nového nebo zajímavého a není zde způsob, jak byste to sami řekli lépe,
- k vyjádření přímé řeči jiné osoby, tím spíše pokud je tato řeč expresivní či výrazově nezvyklá,
- obsah a formulace přímé citace jsou výjimečné,
- citujete jinou osobu a nechte její názor zkruslit.

V ostatních případech raději parafrázuje (nepřímá citace) nebo ještě lépe využijte získané informace ve vlastním textu (také nepřímá citace). Přímá citace nemá nikdy sloužit jako prostředek k ušetření práce, tedy že převečmete například celé odstavce, jen abyste nemuseli informace v nich zpracovávat.

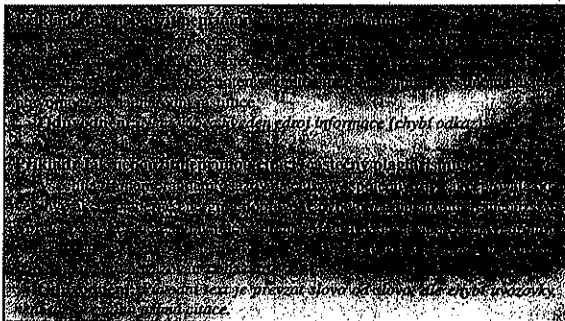

- 5) GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004, s. 129.
6) GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004, s. 129.

2.3.2 Nepřímá citace

Většinou je vhodné informaci z původního zdroje vyjádřit vlastními slovy (parafrázovat), popřípadě použít pouze některé údaje (například statistiky) a dosadit je do vlastní myšlenky. V tomto případě se jedná o nepřímou citaci a zapamatujte si, že rovněž v tomto případě je vaší povinností uvést zdroj této informace. Připomínám, že pro kvalifikovanou částí textu jako nepřímé citace musí dojít ke skutečné transformaci původní předlohy, nestačí jen kosmetické změny, jako například výměna několika málo slov či zpřeházení slovosledu (opakuji, že ani překlad z cizího jazyka do češtiny).

¹⁰⁾ GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004, s. 129.

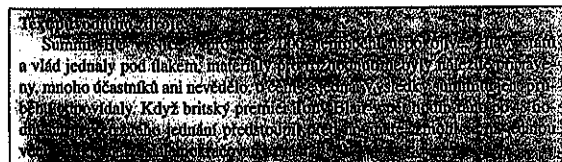
¹¹⁾ GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004, s. 129.

2.3.3 Kolik je možné použít v odborném textu přímých a nepřímých citací

Neexistuje směrnice, kolik citací by měla mít kvalitní písemná práce. Obecně lze říci, že množství především nepřímých citací není omezeno, ačkoliv v empiricky založeném (informačně popisném) textu by jich mělo být více než v teoreticky směřované práci, ani to ale není pravidlo. Naopak určitou střídmost je potřebné vykazovat u citací přímých. Odborná práce vysoké úrovně (článek ve vědeckém časopise, kniha, ale například též diplomová práce) by neměla překročit limit 5 % přímých citací na celkovém objemu textu,¹²⁾ v případě seminární práce v prvních letech studia je však možné zvýšit tento poměr na zhruba 30 %.¹³⁾ Je ale důležité zdůraznit, že těchto 30 % nemá rozhodně být z jednoho zdroje nebo ve formě jedné dlouhé přímé citace. Zároveň by přímé citace měly neustále plnit shora vymezené účely. Jestliže tyto podmínky nedodržíte, stává se vaše práce tím druhem kompilace (toto slovo není samo o sobě pejorativní), která nemá valnou cenu, ani když poctivě citujete (pokud byste tak nečinili, tak se samozřejmě jedná o plagiarismus). Odborný text není mozaika ani koláž přímých citací.

2.3.4 Praktický příklad rozlišení mezi přímou a nepřímou citací č. 1

V následující části se pokusím vyjádřit rozdíly mezi oběma druhy odkazů na původní zdroj na konkrétním příkladu. Nezapomínejte ale, že úkolem je poněkud umělé, jde o zpracování pouze velmi malé části textu. V praxi by výběr nejhodnějšího řešení závisel na tématu práce, použitých metodách a vymezených cílech, koncepci (pod)kapitoly a odstavce, důvodu, proč chci vůbec informaci převzít a mnoha dalších faktorech.

¹²⁾ Podobný odhad jste jistě získali na základě návštěvy knihovny při plnění výše zadaného úkolu.

¹³⁾ Toto číslo je pouze vyjádřením mého osobního názoru a nevychází z žádného všeobecného konsenzu či dokonce normy. Je pravděpodobné, že jiná osoba bude doporučovat či akceptovat nižší nebo vyšší poměr.

¹⁴⁾ VAN GRINSVEN, Peter. The European Council under Construction. *Discussion Papers in Diplomacy*, 2003, č. 88, s. 1.